

บทที่ 10
ปรัชญาสังคม

ก่อนที่มนุษย์จะมารวมกันเป็นสังคม จะต้องมียุคที่มนุษย์กระจัดกระจายอยู่แล้วตามพื้นที่ต่างๆในโลก ปัญหาว่ามนุษย์เกิดขึ้นในโลกครั้งแรกได้อย่างไร มีทฤษฎีต่างๆ ที่ควรพิจารณา ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีทิพยกำเนิด เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในศาสนาหลายศาสนา เช่นศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม อ้างว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์คู่แรกขึ้นในโลก มนุษย์ปัจจุบันล้วนแต่สืบเชื้อสายมาจากมนุษย์คู่แรกนั้น ศาสนาพราหมณ์อ้างว่า มนุษย์เกิดจากส่วนต่างๆ ของพรหมเป็น 4 พวก คือ พราหมณ์เกิดจากปากพรหม กษัตริย์เกิดจากแขนพรหม แพศย์เกิดจากท้องพรหม และศูทรเกิดจากเท้าพรหม ซึ่งเป็นการกำหนดวรรณะและหน้าที่ในสังคมไว้พร้อมกับกำเนิดมนุษย์

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งรวมทฤษฎีชีวกำเนิดและทฤษฎีอชีวกำเนิดไว้ด้วย ทฤษฎีชีวกำเนิดถือว่าสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกเพราะติดมากับสะเก็ดดาวหรืออุกกาบาตที่ตกลงมายังโลก ทฤษฎีอชีวกำเนิดถือว่าสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นจากสสารในโลกนี้เองเพราะมีสภาวะอันเหมาะสม เช่นมีน้ำ มีอากาศ มีอุณหภูมิพอเหมาะพอดี ทั้งสองทฤษฎีเชื่อสิ่งมีชีวิตครั้งแรกมีเซลล์เดี่ยวแล้วค่อยๆ วิวัฒนาการแยกสายออกเป็นพืชและสัตว์ สัตว์วิวัฒนาการสูงขึ้นมาเป็นและแยกสายเป็นพันธุ์ต่างๆ จนถึงเป็นมนุษย์วานรและเป็นมนุษย์ในที่สุด

3. ทฤษฎีพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนหนึ่งของคนไทย พุทธศาสนาเชื่อการเวียนว่ายตายเกิดและเชื่อการสลายตัวและการก่อตัวโลกใหม่เป็นคราวๆ ได้แสดงทรรศนะไว้ในอัครคัมภีร์สูตร ที่มณีกาย ปาฎิกวรรคว่า เมื่อคราวโลกถูกทำลายสัตว์ทั้งหลายไปเกิดเป็นอภิสรรพรหม เมื่อโลกก่อตัวขึ้นใหม่น้ำเต็มไปหมดอภิสรรพรหมก็จุ่มเกิดในโลก เป็นสัตว์เหมือนๆ กันหมด สัตว์เหล่านั้นไม่มีเพศกิริยาสดิ้นที่ลอยอยู่เหนือน้ำ เมื่อน้ำงวดลงซึ่งเป็นเวลาหลายโกฏปี (หลายสิบล้านปี) เมื่อถึงขั้นสัตว์กินข้าวสาละ จึงปรากฏเพศหญิง เพศชายขึ้นกว่าจะเป็นมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมมีการปกครองกินเวลาอีกช้านาน ทฤษฎีพุทธศาสนามีลักษณะคล้ายทฤษฎีชีวกำเนิดกับทฤษฎีวิวัฒนาการรวมกันหรืออาจเรียกว่าทฤษฎีวิวัฒนาการผสมกับทฤษฎีวิวัฒนาการ

มนุษย์จะมีกำเนิดมาอย่างไรก็ตาม แต่มนุษย์ก็มีอยู่แล้วในโลกนี้ ทั้งยังมีเชื้อชาติและผิวพรรณแตกต่างกัน อะไรทำให้มนุษย์มีเชื้อชาติแตกต่างกัน มีทฤษฎีที่ควรพิจารณาดังนี้คือ

1. ทฤษฎีเอกพันธุ์ ถือว่า แต่เดิมมนุษย์มีเพียงเชื้อชาติเดียวอยู่ร่วมกันในที่แห่งเดียวคือที่ราบสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปเอเชีย ต่อมาได้อพยพแยกย้ายกันไปเป็น 3 สาย สายที่ 1 ไปทางเอเชียตะวันตก สายที่ 2 ไปทางแอฟริกา สายที่ 3 ไปทางยุโรป เมื่อไปอยู่ในที่นั้น ๆ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทำให้มีรูปร่างผิวพรรณและลักษณะทางร่างกายต่าง ๆ แตกต่างกันไป

2. ทฤษฎีพหุพันธุ์ ถือว่า มนุษย์ไม่ได้มีพันธุ์เดียวแต่มีหลายพันธุ์ และอยู่ในที่ต่างกันมนุษย์จึงมี 3 เชื้อชาติ คือ ผิวขาว ผิวเหลือง และผิวดำ

3. ทฤษฎีเอกวิวิธพันธุ์ ถือว่า แต่เดิมมนุษย์อยู่ในที่เดียวกันแต่มีรูปร่างไม่เหมือนกัน เมื่ออพยพกันไปอยู่ในที่ต่างกัน ก็ทำให้รูปร่างแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีนี้เป็นการผสมผสาน 2 ทฤษฎีข้างต้นเข้าด้วยกัน

นักปราชญ์บางคนจำแนกมนุษย์มาเป็น 5 พวกคือ

1. คอเคียนเซียน ผิวขาว ผมหยักศก สีบรอนด์ถึงสีดำ
2. มองโกลเลียน ผิวเหลือง ผมเหยียด สีดำ
3. เอธิโอเปียน ผิวดำ ผมหยิก สีดำ
4. อเมริกันอินเดีย ผิวด่าง ผมเหยียด สีดำ
5. โพลินีเซียน ผิวก้ำ ผมหักศก สีดำ

นักปราชญ์บางคนจำแนกมนุษย์ออกเป็น 3 พวก คือ

1. คอเคซอยด์ ผิวขาว
2. มองโกลอยด์ ผิวเหลือง
3. นิโกรอยด์ ผิวดำ

มีปัญหาว่าคนไทยจัดอยู่ในมนุษย์พวกใด? นักปราชญ์เก่าจัดคนไทยอยู่ในพวกมองโกลอยด์ หรือมองโกลเลียน เพราะถือว่าอพยพมาจากบริเวณที่เป็นประเทศจีนปัจจุบัน และมีความใกล้เคียงกับจีนซึ่งเป็นพวกมองโกลอยด์มาก ต่อมานักปราชญ์ได้พิจารณารูปร่างลักษณะของคนไทยส่วนมากแล้ว เห็นว่าน่าจะไม่ใช่พวกมองโกลอยด์ แต่ควรเป็นพวกโพลินีเซียน หรือพวกมลายู, ฟิลิปปินส์ หรือชาวเกาะทะเลใต้ เราจึงอาจสร้างทฤษฎีที่ 3 ได้ว่า คนไทยเป็นพวกผสมระหว่างมองโกลเลียนกับโพลินีเซียน กล่าวคือ เชื้อชาติไทยเป็นเชื้อชาติที่ใหญ่มาก อยู่กระจัดกระจายตั้งแต่คาบสมุทรมลายู คาบสมุทรอินโดจีน จนถึงบริเวณที่เป็นประเทศจีนปัจจุบัน คนไทยมีนิสัยชอบผสมกลมกลืนเมื่ออยู่ห่างไกลกันเป็นเวลาช้านานและผสม

ผสมกับคนพื้นเมืองเดิมก็มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันบ้าง คนไทยที่อพยพลงมาจากทางเหนือ นั้นเป็นเพียงคนไทยส่วนหนึ่ง คนไทยที่อยู่ในคาบสมุทรตยาและคาบสมุทรอินโดจีนก็มีอยู่แล้ว จึงเกิดการผสมกลมกลืนกันได้รวดเร็ว และตั้งเป็นอาณาจักรไทยที่มั่นคงจนกระทั่งปัจจุบันนี้

กำเนิดสังคม

สังคมมีกำเนิดมาอย่างไรนั้น มีทฤษฎีที่ควรพิจารณาดังนี้คือ

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการของสังคม ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่แล้วตามธรรมชาติ จึงอยู่กันเป็นครอบครัว แล้วรวมตัวกันเข้าเป็นชาติวงศ์และหมู่คณะฟราตรีโดยยึดถือโตเต็มเป็นหลัก ชุมชนปฐมบรรพ์ที่ยังเร่ร่อนไม่ได้ตั้งมั่นในดินแดน ต่อมาจึงกลายเป็นหมู่คณะที่ตั้งมั่นในดินแดน เป็นชาติกุล มีการปกครองแบบพ่อบ้าน แล้วกลายเป็นรัฐในที่สุด

2. ทฤษฎีสัญญาสังคม ถือว่ามนุษย์มารวมกันเป็นสังคม โดยทำสัญญาไว้ต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ให้ผู้ใต้ปกครองยอมสละสิทธิตามธรรมชาติบางประการ และผู้ปกครองให้ความคุ้มครองแก่ผู้ใต้ปกครอง ทฤษฎีสัญญาสังคมมี 2 แบบ คือแบบหนึ่งเชื่อว่าผู้ใต้ปกครองไม่สามารถเรียกร้องสิทธิคืนได้ เพราะได้พร้อมใจกันมอบสิทธิให้ผู้ปกครองอย่างเด็ดขาดมาแล้ว แบบนี้เป็นที่มาของการปกครองแบบราชาธิปไตย อีกแบบหนึ่งเชื่อว่าผู้ใต้ปกครองสามารถเรียกร้องสิทธิคืนได้ หากผู้ปกครองไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ แบบนี้เป็นที่มาของการปกครองแบบประชาธิปไตย

ความเชื่อในปัจจุบันมีแนวโน้มไปทางทฤษฎีวิวัฒนาการของสังคม โดยถือว่าสังคมมีวิวัฒนาการเป็นขั้น ๆ สังคมไทยก็น่าจะมีวิวัฒนาการตามลำดับเหมือนสังคมทั่วไป ตามจดหมายเหตุของจีนกล่าวถึงชนชาติไทยในราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 ว่า เป็นชนชาติใหญ่ แบ่งเป็นหลายก๊ก ตั้งหลักแหล่งอยู่ตอนใต้แม่น้ำแยงซีเกียง ก๊กใหญ่ที่สุดคือก๊กอ้ายลาว ต่อมาในสมัยสามก๊กของจีน ขงเบ้งยกทัพมาตีอาณาจักรอ้ายลาวแตก ไทยจึงเริ่มอพยพลงมาจากใต้ซึ่งมีคนไทยแทรกซึมอยู่ทั่วไปแล้วในราชอาณาจักรขอม และอาณาจักรมอญ จนในที่สุดไทยที่อพยพลงมาตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้ตั้งอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรเชียงใหม่ อาณาจักรพะเยา และอาณาจักรอุทอง

ลักษณะสังคมไทยในสมัยนั้นแบ่งกันเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ มีปรัชญาสังคมพอเป็นที่สรุปได้เป็นสองแบบ คือ อาณาจักรฝ่ายเหนือมีพ่อขุนบางกลางท่าว พ่อขุนผาเมือง และพ่อขุนเม็งรายเป็นหัวหน้ามีความคิดแบบชาตินิยม ส่วนอาณาจักรฝ่ายใต้มีพระเจ้าอุทองเป็นหัวหน้ามีความคิดแบบผสมกลมกลืน เมื่ออาณาจักรทั้งหมดรวมกันเป็นอันเดียวกันแล้ว

ความคิดทั้งสองแบบก็ผสมผสานเข้าด้วยกัน คือผสมกลมกลืนแบบชาตินิยม หมายความว่าไทยรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาแล้วปรับปรุงให้เป็นวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะ

วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมคือแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และมีความเกี่ยวข้องกันแบบอื่น ๆ พฤติกรรมเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและถ่ายทอดกันได้ ลักษณะของวัฒนธรรมมีดังนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่นการเรียนรู้ภาษาและแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับ
2. แบบพฤติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวโยงกันและกัน คือ พฤติกรรมอย่างหนึ่งต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมอื่น ๆ เช่น การแสดงความเคารพผู้ใหญ่แบบไทย ย่อมสอดคล้องกับการยืน การนั่ง การเดิน การพูด เป็นต้น
3. มีผลที่ติดตามมาคือแสดงออกมาเป็นนิสัย ทัศนคติและการผลิตวัตถุ เครื่องใช้ต่าง ๆ
4. มีการถ่ายทอดกันได้ เช่น การสอนให้ลูกหลานรับวัฒนธรรม (acculturation) และสืบทอดกันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage)
5. มีการเปลี่ยนแปลง และผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นโดยกระบวนการต่าง ๆ เช่น Confusion การเผยแพร่วัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่งให้แก่ชนอีกกลุ่มหนึ่ง assimilation ชนกลุ่มน้อยปรับวัฒนธรรมของตนให้เข้ากับวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ (accomodation) ชนสองกลุ่มปรับวัฒนธรรมของตนให้เข้ากันและกัน

วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. ความคิด (ideas) หรือวัฒนธรรมทางความคิด (คติธรรม) ได้แก่ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกมาเป็นศาสนา, วรรณคดี, สุภาษิต, คติชาวบ้าน เป็นต้น
2. ปทัสถาน (Norms) วัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี (เนติธรรมและสหธรรม) ซึ่งแสดงออกมาเป็นวิถีประชา (folkways) จารีต (mores) กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา
3. วัตถุ (material) หรือวัฒนธรรมทางวัตถุ (วัตถุธรรม) ซึ่งแสดงออกมาเป็น ผลิตกรรม ประดิษฐ์กรรม และสถาปัตยกรรม

องค์ประกอบ 3 ประการนี้ ถ้านำความคิด (ideas) กับปทัสถาน (norms) มารวมกัน เรียกอุดมการณ์ (ideology) ถ้านำปทัสถานกับวัตถุมารวมกันเรียกว่าเทคโนโลยี (tecnology)

วัฒนธรรมไทยก็มีองค์ประกอบ 3 ประการเช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ในด้าน

วัฒนธรรมทางความคิดหรือคติธรรม คนไทยนิยมนับถือศาสนาที่สอนเรื่องโลกนี้และโลกหน้า และมุ่งจุดหมายสูงสุดของศาสนานั้นๆ เช่น เมื่อคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาทำบุญก็จะตั้งปณิธานว่า “นิพพานปัจจุโย โหตุ ขอให้การทำบุญนี้เป็นปัจจัยแห่งพระนิพพาน” อาศัยศาสนาเป็นหลักดังกล่าวนี้ วรรณคดี สุภาษิต และคติชาวบ้านของไทยจึงมักจะอิงหลักธรรมอยู่เสมอ วรรณคดีมักจะสอดคล้องกับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือกรรมสนองกรรม ส่วนสุภาษิตและคติชาวบ้านมีทั้งเสนอข้อเท็จจริง เช่น “คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ” “เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก” มีทั้งการห้ามและการสอนให้ทำ เช่น “คนล้มอย่าข้าม” “น้ำเซียวอย่าขวางเรือ” “น้ำจั้นให้รีบตัก” “คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ” เป็นต้น

ในด้านวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี หรือเนติธรรมและสหธรรม กฎหมายไทย ก็บัญญัติอิงหลักศาสนา เช่น การลงโทษตามกฎหมายอาญาโบราณมักจะอิงตำราที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น การลงโทษของพระเจ้าแผ่นดินโบราณ การลงโทษในนรก เป็นต้น ต่อมาจึงมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับกฎหมายของอารยประเทศ ส่วนวิถีประชา, จารีตก็ดำเนินตามแนวศาสนาเป็นพื้น ประเพณีของสังคมต่างๆ เช่น การทำขวัญเด็ก การบรรพชาอุปสมบท การแต่งงาน การปลูกบ้าน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การตั้งศาลพระภูมิ การทำบุญอายุ ตลุยสงกรานต์ พิธีพืชมงคลและแรกนาขวัญ พิธีสารท การลอยกระทง และการทำบุญศพล้วนแต่อิงพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น

ในด้านวัฒนธรรมทางวัตถุหรือวัตถุธรรม ประดิษฐ์กรรมและสถาปัตยกรรมโบราณ ล้วนแต่เกี่ยวกับศาสนา เช่น การหล่อพระพุทธรูป การสร้างโบสถ์วิหารและเจดีย์ ต่อมาจึงได้ขยายวงกว้างออกไปถึงการสร้างปราสาทราชวัง การสร้างอนุสาวรีย์ การสร้างบ้านทรงไทย เป็นต้น ซึ่งต้องการให้เหมือนกับวิมานหรือปราสาทของเทวดาตามที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนา

สรุปความได้ว่าวัฒนธรรมไทยมีลักษณะผสมกลมกลืนของหลายวัฒนธรรมรวมกัน แต่มีลักษณะผสมกลมกลืนของหลายวัฒนธรรมรวม แต่มีความคิดแบบชาตินิยม หรืออุดมคตินิยมแฝงอยู่ ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของไทยโดยเฉพาะ

ชนชั้นทางสังคม

ชนชั้นย่อมมีอยู่ในทุกสังคม เพียงแต่จะเป็นชนชั้นชั่วคราวหรือชนชั้นถาวรเท่านั้น ชนชั้นหรือวรรณะแบบอินเดียเป็นชนชั้นถาวร ติดตัวมาแต่กำเนิดและจะคงอยู่ในชนชั้นนั้นตลอดชีวิต สำหรับสังคมไทยชนชั้นถาวรโบราณ ได้แก่พวกทาสบางจำพวกที่ต้องเป็นทาสตลอดชีวิต ไม่สามารถไถ่ถอนตัวได้ นอกจากนายทาสกับทาสแล้ว ยังมีชนชั้นอื่นๆ เช่น

ชนชั้นศักดินากับไพร่ คนรวยกับคนจน ผู้ใหญ่กับผู้น้อย ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น

เนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนามานานแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคมไทยจึงเป็นไปในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันความขัดแย้งระหว่างชนชั้นมีน้อย

ในสมัยทาส ความขัดแย้งระหว่างนายทาสกับทาสมักเป็นในเรื่องชู้สาว ไม่ใช่เรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มาในสมัยปัจจุบัน สังคมไทยอยู่ในระยะเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งส่วนใหญ่จึงเป็นไปในทางเศรษฐกิจ

ชนชั้นในสังคมไทยสามารถเปลี่ยนแปลงได้ คือชนชั้นต่ำสามารถยกระดับตัวเองให้สูงขึ้นได้ถ้าเขาประสบความสำเร็จทางด้านหนึ่งในชีวิต เช่นประสบความสำเร็จในการศึกษา ในการประกอบอาชีพจนร่ำรวย ในการกีฬา ในการแสดง ตลอดจนในการบรรพชาอุปสมบท ในทำนองเดียวกัน สูงก็อาจตกต่ำลงได้ ในเมื่อเขาประสบความสำเร็จล้มเหลวในชีวิต จนกลายเป็นผู้ตีตกยาก

กล่าวโดยสรุป สังคมไทยให้การยกย่องนับถือบุคคลทั้งในด้านตระกูล และในด้านความสำเร็จส่วนตัว ผู้ที่มีนามสกุลเดียวกับผู้มีอำนาจหรือเศรษฐกิจได้รับการยกย่องนับถือ และผู้ที่ประสบความสำเร็จโด่งดังขึ้นมา ก็ได้รับการยกย่องนับถือเช่นเดียวกัน

กระบวนการทางสังคม

ในสังคมจะมีกระบวนการ 4 ประการปรากฏอยู่เสมอ คือ

1. ความร่วมมือ (Co-operation)
2. การแข่งขัน (Competition)
3. การขัดแย้ง (Conflict)
4. ความกลมกลืน (Assimilation)

ตามปกติคนไทยมีความร่วมมือกันดีในสิ่งที่ตนมองเห็นคุณค่าหรือมองเห็นประโยชน์ เช่น ร่วมมือกันทำงาน ร่วมมือกันจัดงานรื่นเริง ร่วมมือกันพัฒนาวัด ร่วมมือกันบริจาค เป็นต้น นี่เป็นความร่วมมือในหมู่ประชาชน แต่ความร่วมมือกับรัฐประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจ เช่นการรับราชการทหาร การเสียภาษี มักมีการหลีกเลี่ยงกันอยู่เสมอ

การแข่งขันจะมีในกลุ่มชนระดับเดียวกัน เช่นการแข่งขันชิงที่ 1 ในหมู่นักเรียน การแข่งขันเพื่อตำแหน่งสูงขึ้นไปในหมู่ข้าราชการ การแข่งขันในทางธุรกิจของนักธุรกิจ การแข่งขันแย่งความเป็นใหญ่ในหมู่นักเลง ตลอดจนการแข่งขันชิงรักหักสวาทการแข่งขันแบบไทย มักจะใช้กลอุบายทุกวิถีทาง ไม่มีกติกากำหนดว่าจะแข่งขันกันอย่างยุติธรรมจึงมักจะนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด

เมื่อการแข่งขันถึงขีดสุดก็必有ความขัดแย้งเกิดขึ้น ความขัดแย้งแบบไทยจะแสดงออกเป็นการโค่นทำลายกันทุกวิถีทาง เริ่มตั้งแต่การฟ้องร้อง การทำบัตรสนเท่ห์ การทำใบปลิว จนถึง การลอบสังหาร และการฆ่าล้างโคตร

เมื่อมีการขัดแย้งกันจนหาทางแก้ไขไม่ได้ ในบางกรณีจะมีการประนีประนอมกัน หรือสร้างความกลมกลืน การประนีประนอมหรือความกลมกลืนนี้มักจะมีในกลุ่มชนหรือนิติบุคคล เช่นบริษัท ห้างร้านที่ขัดแย้งกัน ในระหว่างบุคคลกับบุคคล การประนีประนอมก็อาจมีได้ในทางแพ่ง เช่นเรื่องมรดก และครอบครัว แต่ความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างบุคคลแล้วมักจะประนีประนอมกันไม่ได้

กล่าวโดยสรุป ประชาชนไทย ซึ่งหมายถึงความคิดหลักเบื้องหลังพฤติกรรมกลุ่มชนจะขึ้นอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมของไทย พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และจารีตประเพณี ความคิดหลักนี้เป็นไปในทางจิตนิยม หรืออุดมคตินิยม แม้ในปัจจุบันจะมีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ และสสารนิยมเข้ามาผสม ก็ยังไม่มีอิทธิพลเหนือจิตนิยมได้ จะเห็นได้ว่ายังมีพิธีพุทธ พิธีพราหมณ์ และโหราศาสตร์ เข้าไปเกี่ยวข้องในวงการธุรกิจ และชีวิตส่วนบุคคลเป็นอันมาก เช่น การเปิดป้าย การเจิม การดูฤกษ์ การเซ็นสรวงสังเวดต่าง ๆ สังคมไทยโดยส่วนรวมจึงเปลี่ยนแปลงช้า และยังคงความเป็นไทยเช่นนี้ไปอีกนาน ถ้าไม่มีปัจจัยภายนอกมาทำให้เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทันที

“น ชจจา วสโล โทติ
คนเราไม่ได้ถ่อยเพราะชาติ”
พุทธพจน์